

Tragédiák spirálját írja Beszélgetés Csenger Levente íróval

Hamarosan megjelenik az **Előretolt Helyőrség** kiadásában Csenger Levente új kötete **Örök utca** címmel. A március 15-e alkalmából József Attila-díjjal kitüntetett szerzőt szövegei székelységképéről, szereplői hitelességéről és a hogyan továbbról kérdeztük.

– *A közösségi oldalon láttam, hogy nemrég Szlovéniában jártál. Megfordult a fejemben, hogy talán épp ott szórakozod el a József Attila-díjjal járó összeget. Vagy más okból voltál ott?*

– Már korábban meghívtak a ljubljanei Balassi Intézetbe, és ha már ott voltam felolvasóesten, lementem a tengerhez, és túráztam egyet a Kamnik-Savinja Alpokban is. Gyönyörű helyeken jártam.

– *Kikből áll egy, a szlovén fővárosban tartott magyar irodalmi est közönsége?*

– Vannak Ljubljánában magyarok, akik ott tanulnak, tanítanak, dolgoznak, vagy valamiért oda-költöztek. Az est egy *Tranzit* című sorozat induló darabja volt, ahol Zoran Knežević szerb íróval, aki a Vajdaságból költözött Szlovéniába, voltunk párban meghívottak. Ő a maga elszármazását írta meg, azt a kérdést feszegetve, hogy otthon van-e Szlovéniában – neki ez a tranzitja. Ahogyan számunkra, Erdélyből távozottnak szintén az a kérdés, hogy otthon vagyunk-e ott, ahol élünk, illetve, hogy hol vagyunk otthon, és az, hogy lehet-e másik hazát találni.

– *És mi volt a konklúzió?*

– Ez idővel változik. Egy darabig vágyakozik az ember. Nekem az otthon most is Erdély, ugyanakkor itt élek, itt vannak a gyerekeim, akiknek az „otthon” valószínűleg már a mai Magyarország. Bár próbálok őket minél többször elvinni a szülőföldemre,

hogy ismerjék meg a rokonaikat és a felmenőiket, legyenek együtt a dédmamával, tanuljanak meg kenyeret sütni és mindenféle régi praktikákat, egyáltalán: otthonosan érezzék magukat Erdélyben. A kérdésre az élet praktikus oldala felől közelítve is választ adhatok: ott vagyok otthon, ahol dolgozni tudok, vagy ahol békén hagynak. Csak-hogy én lassú elszakadó vagyok, úgyhogy az otthon számomra még mindig Erdély, pontosabban Oroszhegy, még pontosabban Nyúlád – amikor az ottani erdőt járom, nos, akkor vagyok otthon.

– *Ahogyan Tamási Árontól szoktuk idézni: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” Nagyon szívesen végighallgatnék egy nyilvános beszélgetést közted és Tamási közt, az első két novelláskötetedben ugyanis az általa felépített derék-és-furfangos-székely ember mítoszt porig rombolod: esendőségről, nyomorúságról írsz. Ezek a messi múltban gyökereznek, vagy a rendszerváltozás hívta elő a sok alkoholt, a sok fejszét és hasonlókat?*

– Nem pontosan a rendszerváltással indult, de a rendszerváltásnak sok köze van mindehhez. Nemrég gondolkodtam el azon, hogy a felmenőimnek is, ahogy egy adott pillanatban minden generációnak újra kellett kezdeniük az életüket. A dédanyám árva volt, örökbe fogadták, elküldték Bukarestbe szolgálni. Tíz évig szolgált, és az ott összekuporgatott pénzből

tudott telket és házat venni, de az arra nem volt elég, hogy az egyetlen fiának is jusson belőle. Nagyszüleim, mikor fiatalon összeházasodtak, sokat jártak Hosszúfaluba, Brassó környékére csépelni, a brassói cukorgyárba dolgozni, hiszen Székelyföld akkor sem volt gazdag. A dédanyám azt mondta nekik, hogy a pénzből vegyenek földet, mert az el se ég, és el se rothad, s el se lopják. Összevásároltak annyi földet, amennyit lehetett – majd jöttek a kommunisták, s egyik napról a másikra elvették. És újra kellett kezdeniük a semmiből. A következő generáció már az újonnan épült gyárakban dolgozott, városos – a szüleim hitelből vettek egy városi blokklakást, ők ott kezdték újra. Mire mi felcseperedtünk, jött a rendszerváltás, jött a munkanélküliség, elkerültünk Magyarországra, újra kellett kezdenünk a semmiből. A gyerekeim meg majd lehet, hogy Londonban kezdik újra. Tíz évvel ezelőtt Franciaországban éltünk egy ideig a feleségemmel, és irigykedve néztem Normandiában a villákat, amelyek két-háromszáz éve ugyanannak a családnak a tulajdonában állnak, és a családok két-háromszáz éve minden nyáron lemennek a nyári hónapokra. A generációk váltják egymást, de mégis megvan az állandóság, az egymásra építkezés lehetősége, ami nálunk a jól ismert okokból elkép-

zelhetetlen. Hogy ez miként függ össze az emberek lecsúszásával? A kilencvenes években láttam a nagy szétesést. A kommunizmus, még Romániában is, valamiféle biztonságot nyújtott az embereknek. Ha nem pofáztál, akkor volt munkád, s ha szegényen is, de éltél. '89 után kihúzták az emberek alól azt a széket, amelyre korábban ráültették őket. Ők meg csak ültek a földön: se munka, se jövőkép – semmi. El kellett menni munkát keresni, ami azt hozta magával, hogy a családok szétszakadtak: eljött az apjuk, és összejött egy nővel, vagy amíg itt volt, addig az anyjuk otthon új párt talált. Ebből számtalan konfliktus lett. Az elesettek közül sokan nem tudtak felállni – maradt a legkönnyebb út: az alkohol. Ebből aztán következett az agresszió, az öngyilkosság. Nem tudatosan mentem szembe Tamásival vagy az általa teremtett székellyképpel, egyszerűen ez vett körül.

– *Tehát a XX. század vége ment szembe Tamási korával?*

– Igen. Persze, az a bizonyos idilli székellykép nyomokban ma is létezik. Csak hát ahányszor hazamentem, mindig arról számoltak be: ez is felakasztotta magát, az is elment a temetőbe, ezt leszúrták, azt agyonverték. Mintha tragédiák spirálja lenne az egész, amiből nincs kiút. Ezeket írtam meg. Ez ugyan nem azt jelenti, hogy nincsenek székelly sikertörténetek – csak engem mindennek a drámája érintett meg.

– *Az új köteted eklektikusnak is nevezhető, hiszen nemcsak a magyarországi székelly vendégmunkások, illetve az otthon hagyott rokonaik életét írod meg, hanem, a korábbi köteteidtől eltérően, más terekben mozgó, másféle figurák is szerepelnek a novellákban. Ezek hiteles történetek? Jártál azokon*

a helyeken, beszéltél az ott élő emberekkel?

– Többször is jártam a Hajdúságban, a Nyírségben, számos történet ottani ismerőseim meséltek, amiket a saját verzióban írtam meg. Amikor az első kötetemet írtam, az én világom, a mi világunk arról szólt, hogy a vendégmunkás Magyarországra jött. Későbbi kötetekben már ment Németországba, mint ahogy mehetne, és megy is Olaszba, Spanyolba, Angliába – ez a horizont már egész Európát befogja. Sőt, még nagyobb az elmozdulás: sokan vannak, akik nemcsak országot, hanem vallást is váltottak – több ismerősöm muszlim lett az utóbbi időben. Egyik novellám hőse, akit szintén létező személyről formáztam, önmagát keresve több vallást is felvett viszonylag rövid idő alatt. Ezekre is reflektáltam az új kötetben.

– *Nem tartasz attól, hogy ha megírod ezeket a történeteket, az ismerőseid nem fognak örülni?*

– Van olyan ismerősöm, aki megsértődött, és nem beszélünk három éve. Azt hittem, hogy nem lesz bántó történetének irodalomba emelése, de tévedtem.

– *Azt mondják: barátokozz össze egy íróval, és ő halhatatlanná tehet.*

– Mindenki szeretne halhatatlanná válni, de lehetőleg dicső módon, az erényeit kidomborítva. Azaz, hogy esendő, hogy tele az élete hazugságokkal, önáltatással és önbecsapással, senki nem akar szembesülni. Írhatsz úgy, hogy nem vagy őszinte, és akkor nem sértődik meg senki – vagy írhat az őszintén és kíméletlenül, aminek következménye van az emberi kapcsolatokra. Távol áll tőlem, hogy bárkit is bántsak az írásaimmal: ugyanakkor maguk a történetek kegyetlenek, ezeket nem tompíthatom el, ha nem akarom hiteltelenné tenni.

– *Az új könyved érdekessége, hogy víztől vízig terjed. Ennek van jelentősége?*

– Az első novella, a *Villa Nirvana* hőse, tengeren túlról indul el, az utolsó, a *Folyami emberek* pedig a Duna-deltába érkezik, miután végigcsorog a folyamon. Ez azt a teret fogja közre, amit Európának szoktunk nevezni, és ahova szétrajzoltak azok, akikről a történeteket írtam.

– *És a kötet címe, az Örök utca hogyan kapcsolódik mindehhez?*

– Ez egy nietzschei felvetés: minden, ami történik, már megtörtént. Kérdés, hogy az örök utcában rohanva hogyan és mennyire látunk rá magunkra és a történeteinkre, amelyekről azt hisszük, hogy mi éljük először, holott már mások megélték. Megnéztem az interneten, hogy létezik-e valahol Örök utca, de nem találtam.

– *Hova lehet továbbterjeszkedni ebben a csenderi világban? És milyen módszerekkel?*

– Eljött az idő, hogy a novellán túl új műfajokat is kipróbáljak. Van egy kisregényem, ami ugyanebben a világban mozog. Belekezdtem egy drámába, és egy mesekönyv megírása is folyamatban van. Ha nem is szüneteltetem a novelláírást, a fő tevékenységem a közeljövőben ez a mesekönyv lesz.

A mese ihletője a fiam. Ő Asperger-szindrómás, ami az autizmus egyik fajtája, és ebből adódóan szembesülnöm kellett egy egészen másik világgal, amely nagyon érdekes, nyelvileg kreatív, őszinte és tiszta. A felgyűlt történeteinket próbálom meseformába önteni.

– *Ezúttal tehát egy kedves könyvet írsz.*

– Igen. A legkedvesebbet.

Király Farkas